

העם

החזית החשוכה

המלחמה בין ישראל ומדינות ערב גואה ונרגעת לפרקים, מתחממת בעונה אחת, שור ככת קמעה בעונה שניה. אולם בחזית אחת אין הפוגה לעולם. בה נטוש קרב מתמיד, בכל יום ובכל זקה ממנו. זוהי חזית השרויה באפלה, אשר לוחמיה חוצים גבור לוח בלילות חשוכי-ירח, ואשר קרבנותיה המכריעים נודעים ברבים רק לעתים רחוקות.

חזית הריגול היא חזית אכזרית. כל צד משתדל להשיג את פרטי המערך הצבאי של הצד השני, משתדל באותה שעה לשבור את מנגנון הריגול של היריב. בעיקרו מתגלה המלחמה בדרך נמוך, מתוך שיקולים של מודיעין צבאי, המעוניין לדעת מה גדול היחידות של היריב, היכן הן חונות, מה ציורן ומה שיטותיהן.

הצלחות היחידות בחזית זו אשר הציבור שומע עליהן הן הצלחות הריגול הנגדי. מדי פעם עולה בידי שרותי הבטחון הישראליים לשים את ידם על כמה מרגלים — מהם עברים הפועלים תמורת מונו, מהם ערבים הפועלים מתוך זיקה אידיאליסטית לאחת הממשלות הערביות השכנות. ואילו מעבר לגבול מגיעה מדי פעם ידיעה כי נתפסה קבוצת מרגלים ערביים שפעלו למען ישראל, תמורת בצע כסף.

שניים יצאו לדרך. השבוע התפרסם שוב פרק קטן מתוך מלחמת-נצח זו. כמו כל פרשת-ריגול, זכתה לטיפול סנסציוני ולפרסומת רבתה. אולם הפרשה עצמה היתה כמעט שגרתית. הסיפור האמיתי, ללא מעטה הפרסומת והתעמולה המגמתית (ראה להלן) היה כנראה כזה: שני צעירים ערביים, בוגרי בתי-ספר תיכוניים ישראליים, ניסו לברוח לסוריה כדי להשתתף שם — כפי שעשו לפנייהם עשרות רבות של בוגרים תיכוניים ערביים, שמצאו בתום לימודיהם שבששאל חסומות לפניהם כל הדרכים לקאריירה אמיתית.

אחרי שעברו את הגבול ונתקלו במשמר סורי ליד טבחיה, על תוף הכנרת, קרה להם מה שקרה לקודמיהם: הסורים סירבו לקבלם, הודיעו להם שיחזרו לישראל. תוך כדי כך הציעו להם — כנהוג במקרים אלה — לעבוד למען המודיעין הסורי, לספק להם את הפרטים הצבאיים שאנשים בלתי-מאומינים נים כמוהם יכולים לספק: על-נועות של יחידות צה"ל, דו"חי תצפית על גמל חיפה ושדות-התעופה.

קצין המודיעין הסורי הודיע להם כי ישלח אליהם שליח, לקבל את החומר ולימסרו הוראות. כשהתמהמה השליח, הסו תננו השניים שוב לסוריה, וחתרו משם בכעס. כשהופיע לבסוף השליח, לא היה זה אלא פליט מבני כפרם, החי עתה בסוריה, משרת כנראה גם הוא את המודיעין של רע"ם.

בינתיים התרחבה הקבוצה, גייסה כמה צעירים נוספים. אחדים מהם היו מוכיחים של מק"י בכפרים. בכפרים אלה, שהם בעלי רקע שמרני ביותר (ובניגוד לעיר נצרת) שייכים כל הצעירים המשכילים שלהם למשפחות מכובדות. לכן מגויסים מוכירי מק"י משכבה פחות משכילה, גאשמיי-הרי גול הם מסוג זה של משכילים-למחצה.

יש להניח כי שליחי שרותי הבטחון חד"ר לקבוצה עוד בשלב מוקדם, ידעו מראש על תנועתו של השליח, שעצור כשבדו מיסמכים סודיים. התיאור התמים, כאילו נוצר הצעיר במקרה כשעורר את חשדו של בעל מכונית שאסף אותו בדרך, לא נשמע משכנע ביותר.

קרב קטן נפתחים. בסך הכל נעצרו על-ידי שרותי הבטחון 14 איש. היה זה מיבצע הרואי להוקרה, דווקא מפני שלא חרג מגדר הרגיל, הוכיח ערנות מתמדת. יש להניח כי קבוצה קטנה זו אינה יחידה בארץ, וכי כמה ישנן אחרות, הפועלות בנפרד, מבלי לדעת זו על זו.

קרב קטן אחד בחזית האפלה נפתחים בי נצחון קטן. המאבק העקשני, שאין לו סוף, יימשך, מן הסתם, משני הצדדים.

המימשל הצבאי

דבר והיפוכו

במידה ששרותי הבטחון עוסקים במלחמה בריגול, הם ראוים להערכת הציבור. אך לעתים נדמה שהם מומחים לא פחות למלחמה מסוג אחר לגמרי: המלחמה הסטיכור-לוגית נגד דעת-הקהל הישראלית.

הפירסום הסנסציוני הראשון לחיסול קבור צת המרגלים (ראה לעיל) בא במוצאי שבת, מעל גלי קול ישראל. היתה זאת שעה טובה: אחרי יום השבת, בו אין עיתונים, מקי שוב הקהל בתשומת-לב מיוחדת לתחושת הידיעה ברדיו לא הסתפקה במסירת עובד דות. היא היתה דומה למאמר ראשי. לשמע הידיעה נוצר בלב הקהל הרושם הברור הבא:

● רשת-הריגול נתפסה באותו יום. ● המרגלים הצליחו להעביר לידי הסור רים סודות חיוניים לבטחון המדינה, ולא סתם פרטים סודיים שיגרתיים על תנועות צה"ל.

● רשת-הריגול היתה שייכת למק"י. ● במסירת הודעות מסוג זה, הרושם הראשון הוא בדרך כלל הקובע. הוא יוצר מסך לח מחשבת, ששום פרטים נוספים אינם יכולים לשנותו בנקל. לכן היתה ההודעה הראשונה בגדר נצחון פסיכולוגי למוסריה.

מפלגת המימשל הצבאי. אולם אי רחים בעלי חוש-ביקורת, וביניהם רוב העיתונאים, שמו כבר למחרת היום לב עובדה שפרט בולט אחד לא התאים לרושם זה. רשת-הריגול לא נתפסה באותו יום, גם לא כאותו שבוע, אלא לפחות חודש לפני כן. עיתונאים אחרים שמעו על כך לפני למעלה משבוע, אך לא ניתן להם לפרסם את הידיעה.

מוזע, אם כן, דאג מנגנון-החושך לפרסם את הידיעה (ובצורה שפורסמה) דווקא במוצאי-שבת זו?

הסיבות המוערות היו כה גלויות לעין, עד שביבצו מעצמן כמעט בכל שיחה שהנהגלה השבוע על נושא זה:

● פרטי חקירת המרד בכלא שטה, ש יועצו את דעת-הקהל עד היסוד, הטילו על כבד על השב, השרות שלא היה לו מושג על המתרחש בין האסירים, הואשם במאמר ריהם של עתונאים נכבדים ברשלנות ובחוסר יעילות מדהימים.

● דעת-הקהל התייחסה בתשומת-לב רבה לפרסומים הראשונים של הפעולה השמית (העולם הזה 1087), דבר שהוכיח כי חלק גדל והולך של הציבור העברי המשכיל נוטה לשינוי-ערכים בנישית המדינה לתנועה הלאומית הערבית במרחב.

● בעיקר: 150 אנשי-רוח, עתונאים, פרופסורים, מדענים וסופרים, שמנה וסלחה של העילית הרוחנית בישראל, חתמו על גילוי-דעת ש דרש בצורה חד-משמעית את ביטול המימשל הצבאי, קבוצה נוספת של 30 סופרים ו עתונאים עמדה להצטרף השבוע לדרישה זו בכרוז נוסף.

המימשל הצבאי אינו רק מוסד שלטוני. הוא חלק ממחנה, המהחה למעשה מפלגה גדולה ומוסרית של אינטרסנטים, הלוחמת קרב נואש לקיום המימשל. כי במימשל כרוכים אינטרסים מפלגתיים חשובים של מפא"י, הזקוקה לקולות הערבים המצביעים לפי הוראות המימשל. כן כרוכים בו אינן טרסטים כלכליים עצומים, פרטים וציבוריים, המתעשרים מניצול הייצור והשיק הערבי, מהפקעת קרקעות וכדו.

הידיעה הראשונה של קול ישראל לא ניס תה אפילו להסתיר מגמה זו. בלי כל קשר סביר לפרשה עצמה, הוסיף הקרין בהדגשה כי "הצעירים יכלו להשיג בנקל רשימות מעבר מטעם המימשל הצבאי". מוסר-ההשכל המבושש: אם יבוטל המימשל והערבים ינועו באופן חופשי, יהיו כל הערבים מרגלים.

הגנבה הפוכה. נסיונם של חסידי ה מימשל ושותפיהם למנוע את שינוי-הערכים העמוק בדעת-הקהל, על-ידי פירסום מגמתי ורועש, לא הביא השבוע לתוצאות הרצויות. הדבר עצמו נעשה בצורה כה גסה שעורר אצל אנשים רציניים הגבה הפוכה.

אנשים אלה שאלו את עצמם לא רק מדוע הוציא מנגנון-החושך לפתע את הידיעה ה מיושנת על תפיסת המרגלים מן המקרה, אלא גם מה מידת היעילות של המימשל לגבי מקרי-ריגול כאלה. התשובה הבולטת לעיני: אפס. שום פעולה של המימשל — כגון רשימות-מעבר, שילוח זכויות ושי פוט צבאי — אך אינה נוגעת לעצמית-ה בטחון האמיתית, כפי שהן מסתברות מן המקרה הזה.

אולם היה עוד צד לבעיה, ובו הופיע המימשל הצבאי כנאשם.

מוצרי המימשל. יתכן כי הפרט המעניין ביותר בכל הפרשה היה טמון בוהר תם של הצעירים. הצד השחה בהם: כולם מוצרים אופייניים של חינוך המימשל ה צבאי. שני טיפוסים אופייניים:

● חוסיין ג'רבוני, 24, מכסר עראבה, (חמש בעמוד 9)

שמע זאת בחיוך ולא הגיב אף לא במילה אחת לדברי אלה. הוספתי שאינו מוכן להישבע שאין עומדים אחריו תנועה זו גם גורמים ממשלתיים, המבקשים למשש בצורה בלתי-רשמית זו את הדופק בישראל.

כששאל אותי ביגיי מתי, לדעתם, עשויים ראשי התנועה להגיע לשלטון, ענית, שלפי הערכתם עלול הדבר לקחת בין חמש עד עשר שנים. (מאחר ששיחה זו התקיימה באוגוסט 1951, ראוי לזכור שבדיוק שבע שנים עד שאמנם פרצה בעיראק המהפכה שסילקה את נורי אל-סעיד ואת הבריטים). כששאל אותי הזקן אם התנועה מתכננת לסלק את הבריטים לגמרי, ענית שאמנם כן, זוהי כנתנם הברורה.

בשלב זה העיר ביגיי שגם הוא רוצה בשלום, אך רצוי כי שלום זה יבוא בעקבות תיחן של מעצמות המערב, בין ישראל לבין ממשלה ערבית קיימת, ולא על-ידי התקשרות עם תנועה מהתרתית שאינה נמצאת בשלטון. על כך ענית: "אדוני, אני סבור שזו אשליה. הערבים אינם רוצים בשלום שיבוא כתוצאה מהתערבות מערבית, כי הם חוששים שיחד עם שלום כזה תתחזק דריסת-הרגל של מדינות המערב בארצותיהם. המערב ידרוש בלי ספק תגמול עבור תיוכנו. הערבים רוצים בשלום רק ישר דרך המדבר".

למה תהיה לערבים אוריינטציה עלינו? כיצד תסביר זאת? שאל. הסברתי שהם סבורים כי לישראל יש די ידע וכוח כדי לעזור להם בשיחורוב מצול זרים ובפיתוח המרחב, אך שישראל אינה די חזקה כדי להשתלט עליהם ולשעבדם.

דברך מעניינים אך תמוהים, השיב ביגיי. דומני שהוסיף שאינם מתקבלים על הדעת. ענית שאיני מבקש שיאמינו לי, ואשמח מאד אם הוא ייפגש אישית עם מנהיגי המחתרת וישמע את הדברים מפיהם. כששאל אם הם מוכנים לבוא לפגישה כזאת, ענית שישמחו לבוא לכל מקום, ולמען מטרה זו הם מוכנים אפילו להסתכן ולהסתכן לישראל. פסוק זה נאמר בשעתו על-ידי אברשווקרי לציון בן-אפרים.

להזעיק את ראובן שילוח

שיחה ארכה 45 דקות. בסופה ביקשתי את ראש-הממשלה לחקור בענין ולטפל בו אישית. הוא שאל מדוע לא הבאתי את שליח המחתרת עצמו. ענית שיעצו לי לבוא תחילה לבדי, אך האל נמצא בירושלים ושאפשר להזעיק מבית-הקפה שם השאר תיו. ביגיי היררה רגע קט, ולבסוף החליט: "השמות (של ראשי המחתרת) שהזכרת אינם מוכרים לי במידה מספקת. איני מתמצא כל כך בעניני העולם הערבי. יש לי אדם שהוא מומחה לעניינים אלה, ואשתי נתן בו אימון. אני רוצה שאתם תפגשו עמו, ולאחר שיבדוק את הענין יביאו לפני, אם יהיה צורך בזה. אז אולי ארצה לראות גם את השליח".

(אני רוצה להוסיף כאן שאני מצטט את פרטי השיחה לפי הזכרון בלבד, ויתכן שפה ושם החלפתי מלים. אולם זה עיקר הדברים כפי שהיה. דו"ח קצרני מלא של השיחה נמצא בלי ספק בידי ראש-הממשלה.)

בנוכחות הרים ביגיי את שפופרת הטלפון, וצויה להזעיק אליו את ראובן שילוח. נאמר לו שאינו נמצא במשרדו כול-אבכי. ביגיי קרא את נחמיה ארגוב לחדר, ובנוכחותו צויה עליו לדאוג ששילוח יבוא מיד ירושלימה כדי להיפגש עם ציון ועמי. כשנפרדתי מראש-הממשלה הייתי משוכנע שעתה זו הענין מקאפאנו.

האמנתי שברגע זה נסתיימה שליחותי, ושאוכל לחזור לעיסוקי הפרטיים. לא חלמתי באותו רגע שאצטרך להקדיש לענין זה שבע שנים רצופות, שעלו לי ביוקר רב — ואולי עוד עתידים לעלות לי ביוקר רב יותר.

פגישה בעשר בערב

אחרי השיחה עם ביגיי נשארתי יושב אצל נחמיה. שתיתי אצלו את הקפה התורכי הטוב ביותר ששתיתי בחיי, וחכייתי עד ששעלה ביזיו למצוא את שילוח. הוא קבע פגישה עוד לאותו ערב בשעה 10, בביתו של שילוח, מול בנין טרה-הנסטה, בירושלים.

והפרק הבא: שילוח מחבל בשליחותו

דת העירקית

התומכים ברעיון זה מאמינים בתוך ליבם כי אם יושלם כל זה — וחובה היא כי יושלם בכוח הרצון, ההקרה והצדק אשר נתגלו מימי קדם בהלכות נביאנו וגדולי אבותינו — אין ספק כי איחוד עממי כזה ילכד מצד אחד את המרחב החיוני הזה, ומצד שני יתפתח ויתעצם מניצול היתרונות והאוצרות של מרחב זה. בזאת תהיה ערובה ליצירת אומה שמית בין אומות העולם, אשר תקום מחדש לתחיה ואשר תהיה חזקה לא פחות מן הגדולה שבאומות העולם התרבותי. אומה זו תמלא תפקיד פעיל בשליחות התרבות ולמען שלום העולם.

אשר ליפרוט המצע הול קביעות החלטות ותוכניות מעשיות — זאת נשאר לאנשי אמונה, אשר ייבחרו מבני כלה האומה השמית. הם אשר יחליטו על דרכי הפעולה ודפוסי הית קיבות, ויקבעו את הנחיות היסוד הכלליות.

אלה הן מטרותינו. זוהי שאיפתנו ולזה חותרים מעשינו ומשאת-נפשנו. והלוא כבר השתתפת אתה בהנחת יסודות אלה וחתמת עליהם, אחרי שעיינו בהסכם פייצלו-וייצמן אשר אותו מבקשים אנו לבצע, בהתאם לתנאי היום. אנו מקווים כי הסכמים אלה יספיקו להבהרת הרקע הכללי, אליו מתייחסות הנקודות אשר העלית במכתביך. למען הסדר אנו גם עונים על שלוש נקודות אלה בקיצור:

בקשר לשאלה הראשונה — מטרותנו היא להגשים הלכה למעשה מה שפירטנו לעיל, ונסייננו לימד אותנו שכרית ברית-אחים אפשית מאד, כי ההכרה הלאומית מפותחת כיום והיא פקחה את עיני הכלל לעובדות האמיתיות — והן: כי טובת הערבים דורשת הסכם כנה עם כל גורם אשר טובתו תואמת את טובתם. ומה עוד שבמקרה זה מדובר בבני דודם ושותפיהם בדם ובמוצא. התנאי היסודי הוא סילוק הפחד ההדדי השורר עתה בלבבות, כשכל צד חושש מפני שאפתנות הצד שכנגד. ומה הם פחדים אלה? הלוא הם ניטעו על-ידי המשעבד הזר, כמנהגו הידוע של "הפרד ומשול".

באשר להתייחסות האחרונות, יש אנו נשלח לשליחות המקחת אנשים בעלי עמדה רשמית, הרי שבסברנו לך לא פעם כי כוחנו בעם ובשמו אנו פועלים. אין פנייתנו, בשלב זה, מופנית אל הממשלה הישראלית, כי אם אל אנשים פרטיים, מבני העם. כאשר תוכל תנועתנו לעמוד בראש — ואנו מקווים כי זה יהיה תוך זמן קצר — כי אז נחדש את קשרינו עם ממשלת ישראל.

האחים מצטרפים לאיחולי ההצלחה שאני שולח לך, ומקחים שתישאר בקו הבריאות.

בידידות,

(אברשווקרי.)